

Cüneyt Akın

Prof. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi/Fen-Edebiyat Fakültesi/Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Afyon/Türkiye
Professor, Afyon Kocatepe University/Faculty of Arts and Sciences/Department of Contemporary Turkish Dialects and Literatures, Afyon/Turkiye

eposta: cuneytakin@aku.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-6230-7222> - [RorID: https://ror.org/03a1crh56](https://ror.org/03a1crh56)

Zelkif Polat

Dr. Öğr. Üye., Afyon Kocatepe Üniversitesi/İktisadi ve İdari Bilimler/Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Afyon/Türkiye
Assist. Prof. Dr., Afyon Kocatepe University/Department of Economics and Administrative Sciences/Political Science and Public Administration, Afyon/Turkiye

eposta: zpolat@aku.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-0177-7247> - [RorID: https://ror.org/03a1crh56](https://ror.org/03a1crh56)

Atıf/Citation: Akın, C. & Polat, Z. 2024. Türk Devletleri Teşkilatının Dil Politikası. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 12/40 1-15. <https://doi.org/10.33692/avrasyad.1394954>

Makale Bilgisi / Article Information

Yayın Türü / Publication Type:	Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi /Received:	23.11.2023
Kabul Tarihi/Accepted:	14.03.2024
Yayın Tarihi/Published:	15.09.2024

TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATININ DİL POLİTİKASI¹

Öz

Türk Devletleri Teşkilatı (TDT), kuruluş felsefesi bakımından bir *dil-politik* temel (Türk Dili Konuşan Ülkeler İş birliği Konseyi-Türk Konseyi) üzerine inşa edilmiştir. Avrupa Birliği ise, *ekonomi-politik* bir temel üzerine (Kömür Çelik Birliği) inşa edilmiştir. Avrupa Birliği'nin yapısında bir dil birliği olmayışına çözüm olarak geliştirilen *farklılıkta birlik* düşüncesi, uzlaşma kültürü ile temelleri atılmış bir birlik (AB) için yerinde bir düşünce olarak görülebilir. Türk devletleri için ise *uzlaşma, farklılıkta birlik* yerine, *aynılıkta birlik* üzerine inşa edilebilir düşüncesindeyiz. Türk devletleri için *aynılık*, en başta *dil* için söz konusudur. Bu durumda Avrupa Birliği'nin *farklılıkta birlik* düşüncesinin aksine, ortak dil, din ve tarihin oluşturduğu kültürel kalıtımın Türk Birliği oluşturmada bir başat unsur olarak kullanılması sağlanmalıdır. Dolayısıyla, gelecekte kurulabilecek bir Türk Birliği modelinde ilk uzlaşma maddesi *dil birliği* olmalıdır. Çalışmada, söz konusu dil birliği bağlamında bağımsız Türk devletlerinin dil

¹ Makale, "Türk Devletleri Teşkilatının Türk Birliğine Dönüşme İmkânının İncelenmesi" başlıklı tamamlanmamış Doktora Tezi çalışmasından üretilmiştir.

politikaları ve Türk Devletleri Teşkilatının dil politikası ele alınacaktır. 12 Kasım 2021 tarihinde kurulan Türk Devletleri Teşkilatı'nın Türk Birliği'ne dönüşme yolunda atması gereken adımlardan biri, Türk devletleri arasında ortak bir yazı dili ve alfabeye geçişi sağlamaktır. Ancak, bu konuyla ilgili olan 121 maddelik bildiriye herhangi bir bahse rastlanmamaktadır. Dolayısıyla, ortak iletişim dili üzerine atılacak adımların, Türk Devletleri Teşkilatı zirvelerinde alınacak kararlarla bildirilmesi ve "dil politik" temeller üzerine inşa edilen Türk Devletleri Teşkilatı'nın, bu çerçevede daha somut adımlar atması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk Devletleri Teşkilatı, Bağımsız Türk Cumhuriyetleri, dil birliği, dil politikaları, alfabe

LANGUAGE POLICY OF THE ORGANIZATION OF TURKISH STATES

Abstract

The Organization of Turkic States was built on a language-political foundation (Cooperation Council of Turkic Speaking States-Turkic Council) in terms of its founding philosophy. The European Union, on the other hand, was built on an economic-political foundation (Coal and Steel Union). The idea of unity in diversity, which was developed as a solution to the absence of a linguistic unity in the structure of the European Union, can be seen as a suitable idea for a unity (EU) whose foundations have been laid with a culture of consensus. For Turkish states, we think that reconciliation can be built on unity in sameness rather than unity in difference. For Turkish states, the sameness is in question primarily for language. In this case, contrary to the European Union's idea of unity in diversity, it should be ensured that the cultural heritage created by the common language, religion and history is used as a dominant element in creating the Turkish Union. Therefore, we believe that the first reconciliation item in a future Turkish Union model should be language unity. In the study, the language policies of the independent Turkish states and the language policy of the Organization of Turkish States will be discussed in the context of the said language union. On November 12, 2021, one of the steps that the Turkish Official Organization must take towards transforming into the Turkish Union is the transfer of a common written language and alphabet among the Turkish states. However, there is no mention of this issue in the 121-item report. Therefore, the steps to be taken on the common language of communication need to be communicated through the decisions to be taken at the Organization of Turkic States summits, and the Organization of Turkic States, which is built on "linguistic political" foundations, needs to take more concrete steps in this context.

Keywords: Organization of Turkish States, Independent Turkic Republics, language unity, language policies, alphabet

Giriş

1991 yılında Sovyetler Birliği'nin çöküşü, Türkistan bölgesi ve Türk cumhuriyetleri için umut vaat eden bir dönemin başlangıcı olarak kabul edildi. Ancak, ulus devletlerin ve milli kimliklerin oluşturulması süreci, öngörüldüğü kadar sorunsuz olmamıştı (Purtaş 2011: 11). Sosyalist dönem, farklı kültürlerin ve etnik grupların bir araya getirilmeye çalışıldığı, zaman

Türk Devletleri Teşkilatının Dil Politikası

içinde alt kimliklere yönelik değişen derecelerde dolaylı veya dolaysız asimilasyon politikalarının uygulandığı bir dönemi ifade etmektedir; planlı dil ve kimlik politikaları, tarihi Türkistan halklarının geçmişleriyle olan doğal bağlarını kopma noktasına getirmişti. Bu nedenle, 1991'deki bağımsızlık döneminde Türkistan coğrafyasındaki Türk Cumhuriyetleri, sadece devletlerini oluşturmakla kalmayıp aynı zamanda kimliklerini de yeniden inşa etmek durumunda kalmışlardır (Horata 2007: 122). Bunun yanında, Türk devletlerinin bağımsızlıklarını ilan etmelerinden sonra akla gelen sorulardan biri de *Türk Birliği (Turan)* kurulabilir mi? sorusu olmuştur. Ancak bu soru da cevabı zor sorulardan biri olarak güncelliğini korumaktadır.

Frankofon dünya, Arap dünyası, İspanyol dünyası benzeri bir dil coğrafyası teşkil eden Türk dünyası, Meksika ve Bolivya arasındaki farklılık gibi, geniş bir coğrafyada ortak bir kültürü paylaşmakta (Türkiye-Kazakistan vd.) ve farklılıklardan çok, dil, din ve kültür bağlamında benzerliklere sahip bir kültür havzası oluşturmaktadır (Purtaş 2017: 94). Söz konusu benzerliklerden biri olan dil birliği, Türk devletlerinin bir araya gelmesinde temel unsurlardan biri olarak dikkati çekmektedir. Dil birliği demek, ortak kimlik, kültür ve tarihin var olması demektir. Türk tarihine baktığımızda Ötüken'den Anadolu'ya kadar bütün Türkistan coğrafyasında geçmişten bugüne Türk dilinin en temel yapıtaşı olduğu görülecektir. Mustafa Kemal Atatürk'ün veciz ifadesiyle, *Türk demek, Türkçe demektir*, dolayısıyla, Türk birliği demek, en başta dil birliği demektir. Bu bağlamda, Gaspıralı İsmail Bey'in *dilde, fikirde, işte birlik* ifadesinin en başında yer alan *dil* sözcüğü, Türk birliğinin tarih boyunca temelini oluşturmuştur.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bağımsız Türk devletlerinin dil politikalarında birtakım önemli hususlar söz konusu olmuştur. Bunlar üç ana başlıkta ele alınabilir:

1. Ülkenin ulusal dillerinin statüsünün yeniden sağlamaştırılması
2. Rus dilinin statüsünün değişmesi (ve Rusça'nın kaldırılması)
3. Ulusal azınlıkların dillerinin desteklenmesi.

Bütün bağımsız cumhuriyetlerde atılan ilk adım, tek bir ulusal dilin devlet işlevi gördüğü toplumsal tek dilliliktir. Bunun bir istisnası, Rusçanın resmi olduğu Beyaz Rusya'ydı. Rusça, 1995 yılında yapılan bir referandum sonucunda ikinci devlet dili olarak kabul edilmişti. Kazakistan ve Kırgızistan'da Rusça resmi statüye sahipti. Bu devletlerde, dil durumunun fiili iki dillilik olduğu belirtilmekteydi. Hatta çok dillilik mevcut çok etnikli profilin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştı. Rusçanın bir etnikler arası dil olarak yüksek bir statüsü bulunmaktaydı. Ancak, bu statünün durdurulması bazı engellerle karşılaşıyordu. Bunlar: 1. Rusça konuşan tek dilli büyük bir nüfus 2. Rusya aidiyeti hisseden nüfusun Rusça temayülü 3. Ortak dil olarak

Rusçayı kullanan çok etnikli nüfus 4. Rusça dışındaki bazı dillerin işlevsel olarak sınırlılığı (Hogan-Brun vd. 2012: 594).

Yukarıda belirtilen durumların yanında, ulusal dillerin Rusçanın etkisinden kurtarılması ve ulusal dillerin aslı hâllerine döndürülmesi hedef olarak benimsenmişti. Yeni yazı ve dilbilgisi kuralları ile yeni bir dil politikası şekillenmişti. Millî isimlere tekrar dönülmesi, yer isimlerinin millîleştirilmesi, geleneksel kültürün kelimelerinin canlandırılması ve nihayetinde Kiril alfabesi yerine Latin alfabesine geçme kararlarının alınması bu politikalara örnek olarak gösterilebilir (Öztürk 2020: 107).

Sovyetler Birliği sonrası Türkistan coğrafyasında kurulan bağımsız cumhuriyetlerin bağımsız devlet olabilmelerinin en başat unsurları olarak anadili, iletişim dili, alfabe ve resmî dil gibi meseleler öne çıkmıştır. Ancak, ulusal dil yoluyla ulusal kimliklerini oluşturma ve koruma gayretinde olan bu cumhuriyetlerde Rusçanın uzun yıllar boyunca (yaklaşık 67 yıl) hakimiyeti neticesinde, bağımsızlık ilanlarından sonra dahi Rusça, iletişim dili, edebi dil ve resmi dil olarak varlığını korumayı sürdürmüştür. Bu durum, bağımsız cumhuriyetlerinin ulusal bilinçlerinin ve özgüvenlerinin inşasını bugün dahi zorlaştırıcı bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü, halihazırda Rusça, Sovyetler dönemindeki geçerlilik, etkinlik ve cazibesini korumaktadır. Rusça eğitim veren okullar ve Rusya ile olan yakın temas varlığını ve etkisini devam ettirmektedir.

1. Amaç

Çalışmanın amacı, Türk Devletleri Teşkilatı üye ülkelerindeki dil politikaları bağlamında ve Türk Devletleri Teşkilatı'nın mevcut durumdaki, misyon ve gelecek vizyonu bağlamındaki dil politikalarını tartışmak ve bu doğrultuda tespit ve önerilerde bulunmaktır.

2. Yöntem

Çalışmada, Türk Devletleri Teşkilatı üye ülkelerinin, TDT'nin ve bağlı kuruluşlarının dil politikaları ele alınacaktır. Bu bağlamda öncelikle, TDT üye ülkelerinin ve sonrasında TDT'nin ve bağlı kuruluşlarının dil politikalarına değinilecektir.

3. Türk Devletleri Teşkilatı Üye Ülkelerinin Dil Politikaları

Bağımsız Türk cumhuriyetlerinin dil politikalarına tarihsel süreçler bağlamında baktığımızda:

Azerbaycan, bağımsızlığını ilan ettiği tarih olan 18 Ekim 1991'de, resmi devlet dili olarak Azerbaycan dilini kullanma konusunda uygun şartlar oluşmuştu. Ancak devlet kurumlarının henüz hazır olmaması nedeniyle Rusça resmi dil olma statüsünü devam ettirdi. Azerbaycan Halk Cephesi'nin iktidara gelmesiyle birlikte, 15 Mayıs 1992'de Azerbaycan devleti tarihinde ilk kez ana diliyle yönetilmiştir. Aynı yılın aralık ayında, Azerbaycan Cumhuriyeti'nde resmi dil olarak Azerbaycan dilinin kullanılması kararlaştırıldı ve dilin eski adı geri

Türk Devletleri Teşkilatının Dil Politikası

getirilerek ona "Türk dili" adı verilmişti. Ancak, 1993 yılında Haydar Aliyev'in cumhurbaşkanlığı döneminde, "Türk dili" terimi yerine resmi çevrelerde "Azerbaycan dili" terimi kullanılmaya başlandı. 1995 yılında kabul edilen anayasa ile Azerbaycan Cumhuriyeti'nin resmi dili Azerbaycan dili olarak belirlendi. 2001 yılında Cumhurbaşkanı tarafından alınan bir karar ile Azerbaycan dilinin kullanımındaki eksiklikleri gidermek amacıyla dilin kullanımının iyileştirilmesine yönelik bir plan hazırlandı. Bu çabalar sonucunda, 2002 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi, Azerbaycan Cumhuriyeti'nde Devlet Dili Hakkında Kanunu kabul etti. Haydar Aliyev'in bu yasayı imzalamasıyla Azerbaycan dili resmi devlet dili statüsüne kavuştu ve üst düzey devlet kurumlarında kullanılmaya başlandı. Dil politikaları doğrultusunda, 2004 yılında Cumhurbaşkanı tarafından alınan bir karar ile Azerbaycan dilinde Latin alfabesi kullanımı teşvik edildi. Aynı zamanda, Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu, Azerbaycan dilinin imla kurallarını onaylayan bir karar aldı. Devamında, 2007 yılında dünya edebiyatının önde gelen temsilcilerinin Azerbaycan dilinde eserlerinin yayınlanması emri verildi. 2012 yılında, Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı tarafından küreselleşme ve dilbilimin geliştirilmesi bağlamında Azerbaycan dilinin kullanımını hedefleyen bir Devlet Programı onaylandı. Azerbaycan'ın dil politikaları çerçevesinde, 2018 yılında Azerbaycan dilinin elektronik alanda daha fazla kullanılmasını sağlamak amacıyla bir dizi önlem alındı. Bu bağlamda, Bakanlar Kurulu 2012 tarihli Terminoloji Komisyonu Yönetmeliği'ni onaylayarak ulusal dile destek verme kararı aldı. Aynı yıl içinde Cumhurbaşkanı, Azerbaycan dilinin saflığını koruma ve dilin kullanımını daha da iyileştirme amacıyla alınan tedbirleri içeren bir kararnameyi onayladı. Bu yasal düzenlemeler ve kararlar, Azerbaycan'ın dil politikalarını güçlendirmek ve dilbilim araştırmalarını geliştirmek için uygun koşulları yaratma hedefiyle gerçekleştirilmişti (İbrahimov 2020: 38, 39).

Türkmenistan'ın dil politikası tarihine göz attığımızda, ülkenin 12 Nisan 1993'te Azerbaycan'ın ardından Latin alfabesini benimsediği (30 harfli olarak) görülmektedir. Bu alfabeğe geçiş süreci, özellikle 1995-2000 yılları arasında tamamlanmıştır. Türkmenistan, geçiş sürecini hızlandırmak amacıyla belirli bir dönemde birden fazla sınıfın (ilk-orta-lise) Latin alfabesine geçişini planlamıştır. Bu kapsamda, özellikle tüm sınıfların ders kitaplarının hazırlanması ve basılması konusuna büyük bir önem atfedilmiştir. Devlet dairelerinde Latin alfabesine geçiş zorunlu hale getirilmiş ve aynı şekilde basın ve yayın organlarına da Latin alfabesini benimseme doğrultusunda çağrılarda bulunulmuştur. Özbekistan, Türkmenistan'ın ardından 2 Eylül 1993 tarihinde 29 harfli yeni Latin alfabesine geçen bir diğer Türk Cumhuriyeti olmuştur. Bu süreçte basın-yayının desteklenmemesi, alfabenin geniş kitlelerce benimsenmesini zorlaştırmıştır. Millî dil ve alfabeyle ilgili tartışmalar 1980'lerin sonlarına dayanmasına rağmen, alfabe değişikliğine Sovyetlerin dağılmasının ardından gidilmiştir. 2 Eylül 1993 tarihinde gerçekleşen alfabe değişikliğinin nedeni, 1929-1940 arasındaki Latin alfabesine geçiş sürecinin olumlu tecrübesi, Özbekistan'ın her yönden gelişmesi ve dünya ile

iletişim sistemine uyum sağlama amacıyla birlikte gerekli şartların oluşturulması olarak belirtilmiştir. Ancak, geçiş süreci Azerbaycan kadar kısa sürmemiş, 2002-2005 yılları arasında tamamlanması planlanan süreç, 2010 yılına kadar uzamıştır. Bu uzama sürecinde, kararların 1990'larda uygulanmasının zorluğu ve toplumun Latin alfabesine milliyetçi yaklaşımlardan dolayı olumsuz bakması gibi etmenler rol oynamıştır. 2004 yılında başlayan Rusya'ya yakınlaşma sonrasında Özbekistan'da, Avrupa ve ABD ile ilişkilerin kötüleşmesi de geçiş sürecini olumsuz yönde etkilemiştir (Abdiyeva 2017: 114, 115).

2005 yılından itibaren Batı'dan uzaklaşan Özbekistan, Rusya'ya yakınlaşma politikası çerçevesinde Rusça ile ilgili derslerin sayısını artırmış ve öğrencilere Rusça öğrenmeleri konusunda teşvikte bulunmuştur. Rusça dışında, Türkçe, İngilizce ve Fransızca gibi dillere olan ilgi ise artarak devam etmektedir. Değişik ülkelerin Özbekistan'da açtığı kültür merkezi sayısı, 1989'dan bu yana sürekli bir artış göstermiştir. 2004 yılında bu sayı 138'e ulaşmıştır. Bu liberal görünen yaklaşım, yabancı ülke kültür merkezleri ile Özbekistan makamları arasında iletişim sorunları yaşanmasına neden olmuştur. Sonuç olarak Özbekistan, Özbekçenin statüsü bağlamında başarılı çalışmalar yürütmüş, Latin alfabesini eğitimde kullanmaya başlamış ve toplum hayatında, özellikle şehirlerde daha yoğun bir şekilde kullanılmaya devam etmektedir. Bugün, Özbekçe ve Rusça, eşit olmasa da etnik gruplar arasında kullanılan iletişim dilleri olarak kabul edilmektedir. Kazakistan Cumhuriyeti'nde ise Kazakça, 1989 yılında çıkan dil yasasıyla devlet dili olarak kabul edilmiş, Rusça ise değişik etnik gruplar arasında iletişim dili olmuştur. Kazakça, bir yıl sonra kabul edilmiş ve 28 Ocak 1993 tarihinde yürürlüğe giren anayasa ile Kazakça ve Rusça arasındaki statü tanımları 1989 yılındaki haliyle bırakılmış, Kazakistan Cumhurbaşkanı Kazakça bilmeyi zorunlu kılan bir şart getirilmiştir. 30 Ağustos 1995 tarihinde kabul edilen yeni anayasayla Rusça, resmi dil statüsü kazanmıştır. Ancak, Rusça, devlet kurumlarında ve yerel yönetimlerde fiili olarak Kazakça ile eşit düzeyde kullanılması öngörülen bir dil olmuştur (Landau vd. 2011: 57-78, 85-87).

Kazakistan'ın millileştirme politikasının bir ayağı "Kazaklaştırma" politikası olmuştur. Bu politikada asimetrik iki dilliliği ortadan kaldırarak, Kazakçanın ötekileştirme sürecinin tersine çevrilmesi amaçlanmıştır. Kazakistan'ın kurucu Cumhurbaşkanı Nazarbayev, Rusçanın bilim, eğitim ve yönetim alanlarındaki baskın durumunu kaybetmesi amacıyla eğitim, bürokrasi ve iletişim alanlarında Kazakça hususunda yavaş fakat emin adımlarla yol almıştır. Söz konusu adımlarla Kazakça öğrenen Kazak Türkleri ve Rusların sayısında artışlar yaşanmıştır. Latin alfabesine ilişkin adımların ötelenmesi, Rus "taftarı" vatandaşlara dönük "yumuşak" bir resmi politikanın parçası olarak değerlendirilebilir. Ancak, bütün bunlara rağmen, Kazakistan'daki Latin alfabesine geçiş süreçleri devam etmektedir. Toplumsal hayatın içindeki iki dillilik Kazakça ve Rusça özelinde sürmektedir. Kazakistan halkı özelinde görülen Rusça bilgisi oranı, Kırgız şehirlerindeki eğitimli kesim arasında daha yüksek oranda görülmektedir. Bu bölgelerde Rusça, Kırgızların ikinci dili konumundadır. Kırgızca devlet dili olmasına karşın, Rusçanın eğitim öğretim, yönetim ve

Türk Devletleri Teşkilatının Dil Politikası

siyasetin içinde kullanılma ağırlığı bulunmaktadır. Kırgızistan'da dil yasasının uygulanması uzun bir zaman diliminde gerçekleşmiştir. 1989-2007 yılları aralığında Kırgızca konuşur nüfusuna bakıldığında, %53'lerden, %70'lere ulaşıldığı görülmektedir. Kırgızistan'da eğitim dilleri, Kırgızca, Rusça, Özbekçe ve Tacikçe şeklindedir. Üniversitelerde ise, Kırgızca, Rusça ve Özbekçe eğitim verilebilmektedir. Sadece Rusça eğitim veren üniversiteler de bulunmaktadır. Kırsal alanda daha baskın bir şekilde kullanılan Kırgızca iken, şehirlerde Rusça baskın durumdadır (Landau vd. 2011: 97-116, 147).

2013 yılından bu yana Kırgızca'yı geliştirme ve toplum hayatındaki rolünü güçlendirme gayretleri artmıştır. 1 Temmuz 2013 tarihinde yayınlanan Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle birlikte, dil politikası geliştirmede öncelikle ve öncelikli tedbirler belirlenmiştir. Kararname ile oluşturulan çalışma grubuyla 2014-2022 yılları arasında kapsayan, Ulusal Devlet Dilini ve Kırgız Cumhuriyeti Dil Politikasını Geliştirme Programı gerçekleştirilmiştir. Bu programla, devletin dili olan Kırgızca'yı öğrenmek bütün Kırgız vatandaşlarının görev ve sorumluluğu olduğu ve vatandaşların toplum hayatına aktif katılımının, rekabet gücünü belirleyen teşvik edici bir unsur olması gerektiği ortaya konulmuştur. Söz konusu programın amacı, Kırgızca'nın devlet dili olması ve devlet dilini desteklemek olmasına rağmen Kırgızca, özellikle devlet yönetiminde, resmi yazışmalarda ve yüksek öğretimde yaygınlaştırılmamıştır. Toplum hayatının bütün alanlarına yayılmak istenen ve aynı zamanda, Kırgızistan'da yaşayan diğer etnik unsurların ana dillerini de korumak ve bunların öğretim ve gelişimi için gereken şartları sağlamak hedefinde olan programla birlikte Kırgızların ana dili, bu dilin ikinci ve yabancı dil olarak öğretimi ve bu süreçlerin altyapısının geliştirilmesi ile ilgili standartların belirlenmesi, programın maksatları arasında yer almıştır. Üç aşamada gerçekleştirilen programda, 2014-2016 yılları arasında Kırgızca dil bilgisini ölçmek amacıyla "Kırgıztest" programı geliştirilmesi, Kırgızca öğretim merkezleri kurulması, eğitim öğretimin bütün aşamalarında Kırgız devlet diliyle eğitim öğretimin altyapısının kurulması, 2017-2018 arasında devlet görevlileri için Kırgızca dilbilgisi sertifika sisteminin yaygınlaştırılması ve son aşamada (2019-2020) ise, tüm kamu kurum ve kuruluşlarında yazışmaların devlet diliyle, yani Kırgızca ile yapılması hedeflenmiştir. 2018 yılından itibaren, bu programlar çerçevesinde kamu görevlileri dil sınavına tabi tutulmaya başlanmıştır. Ancak, burada sadece Rus görevlilerin Kırgız dilini öğrenmeleri değil, Kırgızca bilenlerin Rusça bilgilerini artırmak da hedeflenmiştir. Ayrıca, birtakım devlet görevleri için, bu iki dilin yanında İngilizce de istenmektedir (Abdieva 2017: 112, 113).

2013 yılında, yukarıda ana hatları ifade edilen program yürürlüğe alınmak istenmiş, Kırgız meclisinden (Cogorku Kenes) geçirilmiştir. Kırgız Cumhuriyeti'nde devlet görevinde

bulunan kişilere Kırgızca bilme zorunluluğu getiren ve bu sorumluluğu yerine getirmeyenlere yönelik cezaların uygulanmasını öneren yasa, Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmamıştır.²

2017 yılında Kazakistan'ın Latin alfabesine geçiş çalışmalarına başlaması Kırgızistan'ı da harekete geçirmiş ve Kırgız meclisinde bu husus gündeme getirilmiştir. Latin alfabesine geçiş için öncelikle Latin alfabesi uzmanları yetiştirmek gerektiği önerilmiştir. Söz konusu alfabe değişikliğinin belli bir süreçte gerçekleşeceği, ancak bir ihtiyaç olduğu, yeni teknolojilerin geliştirilmesinde kolaylık sağlayacağı ve aynı zamanda Kırgız milli kimliğinin korunmasına katkısının olacağı vurgulanmıştır.³

Kazakistan'da olduğu gibi, Kırgızistan'da da Latin alfabesinin kabulünün gerekliliği ve önemi sonucu çıkmış, ancak bu ülkelerde Rus nüfusunun çokluğu, Rusçanın ikinci resmi dil olarak anayasalarında bulunuşu, ayrıca Rusçanın toplumsal hayattaki kullanım sıklığı gibi nedenlerle Latin alfabesine geçiş zorlaşmaktadır (Şahin 383).

5. Türk Devletleri Teşkilatı'nın Dil Politikasının Değerlendirilmesi

Türk Devletleri Teşkilatı'nın temellerinin atıldığı 1992 yılında, "Türkçe Konuşan Ülkeler Başkanları" adıyla Ankara'da bir toplantı düzenlenmişti. Türk Keneşi Sekretaryasının kurulduğu 2010 yılına kadar süren zirveler süreciyle birlikte 12 Kasım 2021'de Türk Devletleri Teşkilatı'na dönüştü. Burada dikkati çeken husus bir dil zirvesi ile başlayan sürecin ki Ayrıca Türk Kültürü Teşkilatı ile (TÜRKSÖY), Türk kökenli ve Türkçe konuşan halklar arasında etkileşim geliştirilmeye çalışılmaktadır (Buyar, Ünal, 2022: 4) uluslararası bir organizasyona dönüşmüş olmasıdır. Bu dönüşüm süreci, dünyada uluslar üstü yapıdaki tek örgüt olan Avrupa Birliği'nin kurulma süreci ile karşılaştırıldığında durum farklıdır. Winston Churchill'in Avrupa'da kalıcı barış için Fransa ve Almanya arasında geçmişten bugüne devam eden düşmanlığın sona erdirilmesi ve yapılacak bir iş birliği ile bir "Avrupa Birleşik Devleti" kurulmasına yönelik çağrısı ve sonrasında bundan hareketle dönemin Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman tarafından hazırlanan planın uygulanması durumu söz konusu idi. Söz konusu plana göre, savaşın ana hammaddesini oluşturan kömür ve çelik bundan böyle iki devletin birlikte kuracakları uluslar üstü nitelikte bir örgüt tarafından ortaklaşa işletilecek, bu örgüte katılmak, diğer demokratik Avrupa devletlerine de açık olacaktı (bk. Fişne, 2003: 59; Weigall, 1992: 55-57). Dolayısıyla, Avrupa Birliği'nin hayata geçirilme serüveninde kırılma noktası Kömür Çelik Birliği'nin kurulması, yani *ekonomi-politik* iken, Türk Devletleri Teşkilatı'nın kuruluşunun temelinde, teşkilatın doğuşunun ilk kuruluşu olan "Türk Dili Konuşan Ülkeler Konseyi" ile *dil-politiktir* diyebiliriz.

² https://www.vb.kg/doc/234861_vlasti_kyrgyzstana_vzialis_razvivat_gosydarstvennyy_iazyk.html (Erişim tarihi: 22.07.2023)

³ <https://www.caa-network.org/archives/10277> (Erişim tarihi: 22.07.2023)

Türk Devletleri Teşkilatının Dil Politikası

Türk Devletleri Teşkilatı, Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirvesi ile 1992 yılında başlayan sürecin bir sonucudur. Avrupa Birliği'nin yapısında bir dil birliği olmayışına çözüm olarak geliştirdiği *farklılıkta birlik* düşüncesi, uzlaşma kültürü ile temelleri atılmış bir birlik için yerinde bir düşünce olarak görünmektedir. Türk devletleri için ise *uzlaşma, farklılıkta birlik* yerine, *aynılıkta birlik* üzerine inşa edilebilir. Türk devletleri için *aynılık*, en başta *dil* için söz konusudur. Türk Birliği'ni zaruret haline getiren sebepler arasında, AB'nin kuruluş dinamikleri arasında olduğu gibi, ortak tehditlere karşı mücadele olsa da AB'den farklı ve çok daha avantajlı yönlerden biri, Türk Birliği'nin ortak bir dile sahip olmasıdır. Bu durumda Avrupa Birliği'nin *farklılıkta birlik* düşüncesinin aksine, ortak dil, din ve tarihin oluşturduğu kültürel kalıtımın Türk Birliği oluşturmada bir başat unsur olarak kullanılması sağlanmalıdır. Ulaştırulacak Türk Birliği modelinde ilk uzlaşma maddesi *dil birliği* olmalıdır.

1993'te Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSÖY) toplumların kültürel yakınlaşmasını teşvik etmek amacıyla kurulmuş, ortak kutlamalar ve anmalar aracılığıyla halklar arasındaki bağların güçlenmesi hedeflenmiştir. Ayrıca, Türk dünyasında belirli şehirler, kültürel faaliyetlerin merkezi olarak seçilmiş ve bu şehirlerde çeşitli etkinlikler düzenlenmiştir. Türk düşüncesi içindeki birliği pekiştirmek üzere ortak bir alfabe kullanımı önerilmiş, bazı Türk cumhuriyetlerinin Latin alfabesine geçişi teşvik edilmiştir. Ancak, 1990'larda bu yönde somut bir mekanizma oluşturulamamış ve bu girişimler tam olarak sonuç vermemiştir. Azerbaycan, Latin alfabesini benimseyen ilk Türk cumhuriyeti olurken, onu Türkmenistan takip etmiş, Özbekistan 2019'da Kazakistan ise 2023-2031 yılları arasında Latin alfabesine geçmeyi planlamıştır (Tekir, 2023: 1088).

Şahin'e göre, yaklaşık yüzyıl öncesinde, dönemin önde gelen düşünürleri tarafından ortak Latin alfabesi kullanımı konusunda bir uzlaşmaya varılmıştır. Ortak bir iletişim dili oluşturma yolunda atılacak adımlar da büyük ölçüde netleşmiş görünmektedir. Öncelikle Türk lehçelerinden birinin seçilip, tüm Türk devletlerindeki eğitim kurumlarında öğretilmesi gerekmektedir. Bu iki meselede karar alıp bunları hayata geçirecek olanlar, bağımsız Türk devletlerinin siyasi liderleri olacaktır. Bugün, genel Türk dilbilimcilerinin bu iki konuyu izleme ve gündemde tutma sorumluluklarının yanı sıra, ele almaları ve çözüm önerileri geliştirmeleri gereken diğer kritik sorunlar olduğu söylenebilir. Türk coğrafyalarını her geçen gün birbirinden daha da ayıran terim problemi, bir asırdır konuşulan "ortak Latin alfabesi" meselesinden daha az önemli değildir. Çünkü, ortak Latin alfabesine geçiş yazışma birliği ve okuma kolaylığı sağlarken, dil birliğini garantilemeyecek ve lehçeler arasındaki mesafeyi daraltamayacaktır. Ancak, terim birliğinin oluşturulması; sanat, bilim ve spor gibi yüzlerce alanda binlerce, hatta on binlerce ortak kelime kullanımı anlamına gelecek ve bu, ilk olarak Türk coğrafyaları ve dilleri arasında bir yakınlaşma sağlayıp, daha sonra dil birliğine giden yolu açacaktır (2023: 126).

Koparan'a göre, Kazakistan ve Kırgızistan'da Rusçanın resmî dil olarak anayasal statüye sahip olması, TDT'ye üye ülkelerin ana dillerinin gelişimini engelleyen bir faktör olarak görünmektedir. Resmî evrakların büyük bir kısmının Rusça hazırlanması, millî dil politikalarıyla uyumsuz bir durum oluşturmakta, dolayısıyla bu ülkelerde Rusçanın resmî dil statüsünün yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, üye ülkeler arasında yalnızca Kırgızistan'ın Latin alfabesine geçmemiş olması, iletişim ve birliği güçlendirme açısından bir eksiklik olarak değerlendirilmelidir. Bu bağlamda, Kırgızistan'da Latin alfabesine geçiş sürecinin başlatılması yerinde olacaktır. Yabancı dille eğitim veren kurumların yaygınlaşması da üye ülkelerde Türk dilinin kullanımını zayıflatmaktadır. Bu nedenle, yabancı dille eğitim veren okulların sınırlandırılması ve ana dili esaslı bir eğitim sisteminin benimsenmesi gerekmektedir. Üye ülkelerdeki ana diliyle eğitim veren kurumların materyal ve içerik açısından yetersiz olduğu söylenebilir. Bu bağlamda eğitimde içerik geliştirme çalışmalarının yapılması bir zorunluluktur. Türk Devletleri Teşkilatı bünyesinde ortak tarih ve edebiyat kitabı çalışmaları dil öğretimi bağlamında geliştirilmeli, lehçelerin öğretimine yönelik çalışmalar yaygınlaştırılmalıdır. Üye ülkelerde Rusçanın iletişim dili olarak kabul edilmesi, Türk lehçelerinin öğrenilmesi bakımından bir sorundur. Bu bağlamda, Türkiye Türkçesinin esas alındığı ortak bir iletişim dili oluşturulmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Dil politikalarının sadece siyasi kararlarla değil, toplumsal kabul ve medya desteğiyle de güçlendirilmesi Türk Devletleri Teşkilatı'nın tarihî gelişim süreci göz önüne alındığında, üye ülkeleri ve genel olarak teşkilatı kapsayan bilimsel araştırmalar yapılmalı ve bu sonuçlar teşkilatın dil politikalarının geliştirilmesinde kullanılmalıdır (2023: 174-175).

1991 yılında, Türk devletlerinin bağımsızlıklarını ilan etmelerinin ardından, Marmara Üniversitesi tarafından bu konu üzerine bir sempozyum gerçekleştirilmiş, ancak bu etkinlikten sonra elle tutulur bir gelişme yaşanmamıştı. 26-27 Eylül 2022 tarihlerinde Bursa'da gerçekleştirilen Türk Dünyası Ortak Alfabe Çalıştayı'nda, Türk dili konuşan ülkelerin ortak bir alfabeğe geçiş yapmalarını kolaylaştırmak amacıyla TDT çerçevesinde bir Ortak Alfabe Komisyonu'nun oluşturulması karara bağlanmıştır. İsmail Gaspıralı'nın ünlü "dilde, fikirde, işte birlik" anlayışından ilham alınarak kurulan bu komisyon, TDT üyesi ülkeler arasında kültürel entegrasyonu teşvik eden önemli projelerden biri haline gelmiştir. Bu gelişmelerin devamında, 29 Mayıs 2023'te Astana'da, Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) Sekreterliği, Türk Dil Kurumu ve Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'nun desteği ile Türk Dünyası Ortak Alfabe Komitesi'nin katılımıyla gerçekleştirilen Türk Dünyası Ortak Alfabe Komisyonu'nun ilk toplantısı ile komisyonun resmi olarak çalışmalarına başladığı bildirilmiştir. Komisyonun temel görevi, Türk devletlerinin dil birliğini teşvik edecek şekilde ortak bir alfabeğe geçiş yapmaları yönünde çalışmalar yürütmek olmuştur (TRT Haber, 2022).

Türk Akademisi Başkanı Sahin Mustafayev, yukarıda bahsedilen girişimin amacının, tüm Türk halklarına bir alfabeği zorla kabul ettirmek olmadığını, alfabenin oluşturulmasıyla ilgili ortak ilkeleri belirlemek olduğunu vurgulamıştır. Kazakistan Dışişleri Bakan Yardımcısı

Türk Devletleri Teşkilatının Dil Politikası

Kanat Tumiş, ortak alfabe üzerinde anlaşmanın Türk Devletleri Teşkilatı üye ülkelerinin Devlet Başkanlarından gelen bir talimat olduğunu belirterek, bu çabanın dillerin benzerliği üzerinden Türk halkları arasında işbirliğini güçlendirme açısından büyük bir öneme sahip olduğunu ifade etmiş, Bilim ve Yüksek Öğretim Bakanlığı Dil Politikası Komitesi Başkanı Erbol Tileşov, Kazakistan'ın Latin alfabesine geçiş sürecine işaret ederek, ortak alfabenin dilsel bağların korunmasında önemli bir rol oynadığını dile getirmiştir. Uzmanların görüşlerinin dinlendiği tematik oturumlar sonrası, komite üyeleri "Türk Dünyası 2040 Vizyonu" belgesinde belirlenen amaçlara ulaşmak için yapılacak adımlar konusunda mutabık kaldılar. Türk Akademisi Başkanı Şahin Mustafayev'in yönettiği dördüncü oturumda, toplantının sonuç bildirgesi onaylandı. Türk devletlerinin alfabelerinin uyum sağlaması gerektiği ve Latin alfabesine geçiş yapmak isteyen Türk devletlerine destek verilmesi kararlaştırıldı. Komitenin asıl amacı, ortak alfabeyle sorunsuz ve aşamalı bir geçiş için gerekli ön hazırlıkları yapmak ve Türk halklarının gelişimine ve etkileşimine katkı sağlamak olarak belirtilmiştir (Kazakistandan Türkçe Bakış, 2023).

Bütün bunların yanında, amaçlarından biri üye devletler arasındaki ortak kimlik, kültür ve dil birliğinin getirdiği özel dayanışmayı değerlendirmek (Ekici, 2022: 325) olan Türk Devletleri Teşkilatı'nın, dil birliği temelinde kurulmuş olan bir örgüt olarak, Türk Devletleri üye ve gözlemci ülkeleri arasında ortak dil kullanımına dönük adımlar atması, TDT'nin bütünleşme süreçlerini hızlandıracaktır.

Türk Devletleri Teşkilatı'nda üye ülkeler tarihsel bağları, ortak dili, kültürü ve adetleri temel alarak bir anlaşma imzalayıp birlikte hareket etme sözü vermiş ve güvenlik ile barışın korunması konusunda hemfikir olmuşlardır. Türk Devletleri arasındaki yakınlaşmayı ve ortak bir vizyonla hareket etmeyi mümkün kılan "paylaşılan tarih, dil ve kültürel miras" olmuştur. Türk Devletleri Teşkilatı ikinci oturumunda kültürel meseleler tartışılmış ve ilgili kurum-organizasyonların kurulmasını bu toplantıda gerçekleştirmiştir. Ancak, Türk kültürü ve dilini odak noktası haline getiren ilkelerle bir araya gelen Türk Cumhuriyetleri, Rusya sınırları içindeki diğer Türk halklarının kültür ve dil sorunlarına karşı sınırlı bir etkinlik göstermiştir. Bilinir ki, Türk kültürü ve dili ile ilgili unsurlar üye devletlerin sınırlarını aşmaktadır. Bu sebeple, Türklüğün özünü taşıyan her ögenin bu organizasyonun ilgi alanında olması beklenir. Gerçekten de Türk Devletleri Teşkilatı ile bağlantılı olan TÜRKSOY, kültürel faaliyetlere odaklanmış durumdadır. Türk Kültür Dünyası'nın bir temsilcisi olarak, 1996 yılında UNESCO ile imzalanan protokol kapsamında TÜRKSOY, "kültürel çeşitliliğin korunması", "somut olmayan kültürel mirasın muhafazası" ve "kültürler arası yakınlaşma" gibi konularda aktif bir rol üstlenmiştir. Aynı şekilde, BM, Avrupa Konseyi gibi uluslararası kurumlarla işbirliği anlaşmaları çerçevesinde çalışmalarını sürdürmektedir (Akpınar, 2022: 201).

TÜRKSOY'un yanında, 3 Ekim 2009 tarihinde Nahçıvan'da gerçekleştirilen Türk Dili Konuşan Ülke Liderlerinin Dokuzuncu Zirvesi'nde, Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev tarafından, Türk dünyasını konu alan çalışmalar için uluslararası bir araştırma enstitüsü kurulması teklifinde bulunulmuştur. 23 Ağustos 2012'de Bişkek'te yapılan İkinci Zirve'de, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye, dil, edebiyat, kültür ve tarih gibi alanlarda ortak çalışmaları yönlendirmek ve antik Türk uygarlığını orijinal kaynaklar üzerinden araştırıp insanlığa katkılarını incelemek amacıyla Türk Akademisi'nin kurulmasına yönelik bir anlaşma imzalamışlardır. Bunun öncesinde 20 Ekim 2011 tarihinde, "Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nin Çalışma Yönergeleri" onaylanmış ve bu yönergeler 21 Ekim 2011'de Türk Dili Konuşan Ülkeler (TDKÜ) Liderleri tarafından kabul edilmiştir. Yönergelerin ilk maddesine göre, TDKÜ'ye katılmak isteyen bir ülke, katılım dilekçesi ile Dönem Liderine müracaat edebilir. Bu maddede, TDKÜ'nün üye yapısının Türk dili konuşan ülkelerden oluşacağını belirtilmektedir. Söz konusu maddeye dayanarak, TDKÜ'nün kuruluş hedefleri doğrultusunda, bir ülkenin üye olabilmesi için Türk dili konuşması gerektiği şart koşulmuştur. Ülkelerin resmi dilleri kendi Anayasaları ile belirlendiğinden, TDKÜ'ye üyelik için bir ülkenin Anayasasında Türk lehçelerinden veya yazı dillerinden birinin resmi dil olarak yer alması gerekmektedir. Söz konusu adım, dil politikası bağlamından Türk Devletleri Teşkilatı'nı Avrupa Birliği'nden farklı bir yere konumlandırmaktadır (Erkiner, 2022: 228, 237).

Uluslararası ilişkilerde sosyal inşacılık teorisi, normlar, kültürel değerler, müşterek tarih ve dil gibi öğeleri önemseyerek, Türkiye ile Türk dünyası arasındaki bağları açıklamada rehberlik etmektedir. Türk Devletleri Teşkilatı'nın ileriye dönük gelişimine ilişkin projeksiyonlarda, belirli konuların özenle değerlendirilmesi şarttır. Bir araya gelmiş çok sayıda bağımsız devletin oluşturduğu bu çatı altında, devletlerin kendi menfaatleri kaçınılmaz olarak ele alınacaktır. Ancak, bu organizasyonun temelini oluşturan müşterek dil, tarih ve benzeri normatif bağlar, üye ülkelerin bireysel çıkarlarını aşan ortak bir menfaat dengesi oluşturmayı mecburi kılmaktadır. Dil, tarih ve kimlik gibi temeller üzerinde şekillenen bütünleşme süreçlerinin, her bir üyenin menfaatlerini dikkate alan sağlam temellere oturması için gerekli koşulların karşılanması önem arz etmektedir (Akçapa, 2023: 475, 485).

12 Kasım 2021'de yayınlanan 121 maddelik bildiri ile kurulan Türk Devletleri Teşkilatı'nın dil politikaları yaklaşımını daha iyi anlamak için, bildiriadaki maddeleri söz konusu bağlamda değerlendirmek faydalı olacaktır:

71. Madde: Yeni ortaya çıkan ve gelişmekte olan medya platformları ile ulusal televizyon kanalları ve haber ajansları arasındaki iş birliğini güçlendirmeyi, belirlenen kategorilerdeki değişim programları ve video içerikleri için Ulusal TV Kanalları arasında oluşturulan Ortak FTP Havuzu'nun potansiyelini en üst düzeye çıkarmayı destekliyoruz.

Yukarıdaki madde doğrudan dil politikası ile ilgili olmasa da diğer bazı maddelerde olduğu gibi, gerçekleştirildiğinde ortak dil için bir adım atılmış olacaktır. Çünkü, Ulusal TV

Türk Devletleri Teşkilatının Dil Politikası

kanalları arasında yapılacak iş birlikleri sayesinde, ortak yayınların altyazılı olarak yayınlanmasıyla birlikte, bugün seyredilen programlar gibi (diziler, filmler vb.) karşılıklı izlenen TV yayınlarının sayısı artırılmış olacaktır. Bildirinin 72. ve 73. Maddeleri söz konusu ortak yayıncılığı örnekendirerek açıklamaktadır:

72. Madde: Türk Konseyi Onursal Başkanı ve Kazakistan Cumhuriyeti Birinci Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in "Büyük Bozkırın Yedi Özelliği" başlıklı makalesine dayanan "Bozkırın Yedi Özelliği" adlı ortak belgesel film projesinin üretimini, Türk dünyasının zengin kültürünü ve öne çıkan şahsiyetlerini bir araya getirme amacıyla destekliyoruz. Bu projenin yapımını takdir ediyor ve benzer inisiyatiflerin başlatılmasını teşvik etmeyi hedefliyoruz. Ayrıca, Türk-Özbek yapımı Mendirman Celaleddin televizyon dizisi ve TRT Avaz'ın "Köklerin İzinde" adlı belgeselini de takdirle karşılıyoruz.

73. Madde: Kazakistan'ın kurmayı planladığı ve merkezi Türkistan şehrinde olacak olan uluslararası TV kanalının kuruluş girişimini önemsiyoruz.

76. Madde: İstanbul'da 3-4 Kasım 2021 tarihlerinde gerçekleştirilen Eğitim ve Bilim Bakanları Altıncı Toplantısı'nın sonuçlarını onaylıyoruz ve 2022 yılında Türkiye'de düzenlenecek olan Orhun Eğitim Değişim Programı Yönetmeliği'nin Üye Devletlerin eğitim uzmanlarına yönelik kabulünü memnuniyetle karşılıyoruz. Ayrıca, 2022 yılında Kazakistan'da düzenlenecek olan Üçüncü Öğrenci Değişim Programı için Üye Devletlerin ortaokul/liseleri arasında gerekli tedbirleri alması talimatını veriyoruz.

Bildirinin 76. Maddesinde bahsi geçen Orhun Eğitim Değişim Programı Yönetmeliği'nin kabulü neticesinde uygulanacak değişimler sayesinde karşılıklı dilsel iletişimler gerçekleşecek ve bu vesileyle ortak dil projesine katkı sağlanacaktır. Türk öğrenciler, dillerinin aynı olduğunu bizzat [] şfedecek ve Türk Birliği'nin siyasî olarak gerçekleşmesine inançları artacaktır **kanaatindeyiz.**

77. Madde: Türkiye Maarif Vakfı (TMF) okullarının Türk Dünyasındaki etkili çalışmalarını takdir ettiklerini ve Üye Devletlerin ulusal yasal düzenlemelerine uygun bir şekilde, TMF okullarının kuruluş prosedürlerini kolaylaştıracaklarını not ediyoruz.

77. Maddenin dolaylı etkisi sonucunda, Türkiye Maarif Vakfı'nın okullarında eğitim öğretim gören Türk öğrencilerin, birbirleriyle iletişimleri ve gösterilen Türkçe dersler yoluyla ortak dilin oluşmasına yardımcı olmaları söz konusudur.

78. Madde: Türkistan'da 26 Ekim 2021 tarihlerinde gerçekleştirilen Türk Üniversiteler Birliği (TÜRÜNİB) 5. Genel Kurulu'nun sonuçlarını destekliyor, yeni üniversitelerin katılımını Kırgızistan, Özbekistan ve Türkiye'den memnuniyetle karşılıyor ve Orhun Değişim Programı kapsamında iş birliği alanlarını genişletme ve zenginleştirme çağrısında bulunuyoruz.

Söz konusu 78. Maddenin işlevsel olarak kullanılması, Avrupa Birliği'nin Erasmus Projesi gibi bir hareketliliğe ulaşması ile birlikte, bilimsel iş birlikleri ve işgücü alışverişi hızlanacaktır. Bunun doğal sonucu, ortak dilin keşfedilmesi ve oluşturulmasına altyapı oluşturulacaktır.

79. Madde: Türk Akademisi temsilcilerinden ve Üye Devletlerinin ilgili kuruluşlarının temsilcileri ile bilirkişilerinden oluşacak komisyonun, *Ortak Türk Tarihi, Türk Dünyası Coğrafyası* ve *Ortak Türk Edebiyatı* ders kitaplarının hazırlanmasında son aşamaya geçiş çalışmalarının hızlandırılmasını teminen kurulması kararını takdir ettiklerini;

79. Maddede bahsedilen komisyonun, bahsi geçen yayınları lehçelerin kendi yazı dilleriyle oluşturacağı görülmektedir. Bu ilk adım, daha sonraki aşamalarda ortak yazı dili ile de bu yayınlara hazırlanmasının temelini oluşturmuş olacaktır.

82. Madde: Bişkek'te 29 Kasım 2019 tarihinde ve Taşkent'te 20 Eylül 2021'de gerçekleştirilen Üye Devletlerin Gençlik ve Spordan Sorumlu Bakanlarının Dördüncü ve Beşinci Toplantılarında alınan kararları destekliyor ve Türk Konseyi Çok Taraflı ve İkili Gençlik ile Gençlik Çalışanları Değişim Programlarına yönelik iş birliği mutabakatını artırmak amacıyla yapılan anlaşmanın imzalanmasından duydukları memnuniyeti ifade ediyoruz.

Özellikle gençler arasındaki etkileşim ve iletişimin artırılması maksadıyla yapılması desteklenen söz konusu 82. Madde, dil ilişkilerinin artmasına ve özellikle ortak konuşma dilinin oluşumuna ve gelişimine katkı sağlayacaktır.

12 Kasım 2021'de kurulan Türk Devletleri Teşkilatı'nın Türk Birliği'ne dönüşme yolunda, Türk devletleri arasında ortak yazı dili, ortak iletişim dili, ortak terim dili ve ortak alfabe geçişi sağlamak gibi hedefleri olmalıdır. Ancak, 121 maddelik bildiride bu konularla ilgili herhangi bir bahis bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Abdieva, Rakhat. 2017. "Bağımsızlıklarını Kazandıktan Sonra Türk Cumhuriyetlerinin Dil Politikaları ve Türkiye ile Ortak Dil ve Ortak Alfabe Çalışmaları". *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi (TÜRKLAD)* 1(2): 104-119.
- Akçapa, Mevlüt. 2023. Türk Devletleri Teşkilatı'nın Tarihsel Gelişimi: Teşkilatın Dünü, Bugünü ve Yarını. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 11(34): 473-491.
- Akpınar, Burcu. Güçlü. 2022. Arktik ve Sub-Arktik Bölgede Yaşayan Türk Halklarının/Türkçe Konuşan Halkların Kültürel/Dil Güvenliğinin Sağlanmasında Türk Devletleri Teşkilatı'nın Rolü. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 181-216.
- Buyar, Cengiz ve Ünal, Uğur. 2022. "Contribution of Organization of Turkic States Members to World Heritage at a Time of Cultural Convergence from the Past to the Future." *Bilig* (100): 1-35.
- Erkiner, Hakkı Hakan ve İlayda ERAY. 2022. "Uluslararası Hukuk Bakımından Bir Uluslararası Örgüt Olarak Türk Devletleri Teşkilatı". *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 217-250.
- Ekici, Kübra Deren. 2022. "Türk Devletleri Teşkilatı ve Tarihçesi". *TURAN-SAM Dergisi*, (53): 325-328

Türk Devletleri Teşkilatının Dil Politikası

- Fişne, Mustafa. 2003. *Avrupa Birliği'nin Doğuşu ve Gelişimi. Avrupa Birliği Ortak Politikalar ve Türkiye*, Ed. Kar, Arıkan, İstanbul: Beta Yayınları.
- Hogan-Brun vd. 2012. *Language Policy Management in the Former Soviet Sphere. The Cambridge Handbook of Language Policy*, ed. Spolsky, Cambridge: Cambridge University Press.
- Horata, Osman. 2007. "Türk Dünyası'nın Kültürel Ufukları: Tarihsel Bağlam İçinde Genel Bir Değerlendirme." *Bilig* (82): 117-131.
- İbrahimov Elçin. 2020. "Azerbaycan'da Dil Politikalarının Toplumdilbilimsel Paradigmaları". *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 0(50): 27-41.
- Johanson, Lars. 2001. *Türk Dünyası'nın Sınırları: Türk Topuluklarının Gelişmesinde Bağlayıcı ve Ayırıcı Unsurlar*. Çev. Nurettin Demir, *Türkbilig* (2): 168-177.
- Koparan, B. 2023. "Türk Devletleri Teşkilatına üye ülkelerin ana dili eğitiminin dil politikaları bağlamında incelenmesi". Doktora tezi, Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Landau, vd. 2011. *International Library of Central Asia Studies: Language Politics in Contemporary Central Asia: National and Ethnic Identity and the Soviet Legacy*, Bloomsbury Publishing
- Kazakistan' dan Türkçe Bakış. 2023. Türk Dünyası Ortak Alfabe Komisyonu Astana'da Toplandı". <https://www.kazakistan.kz/turk-dunyasi-ortak-alfabe-komisyonu-astanada-toplandi/>, Erişim Tarihi: 27.02.2024.
- Öztürk, Zamira. 2020. "Özbekistan'da Dil Politikası: Standartlaşma ve Modernizasyon". Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Purtaş, Fırat. 2011. *Orta Asya ile Güney Asya Arasında Modern İpek Yolu Projesi-Afganistan, Pakistan ve Hindistan'ın Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile İlişkileri*. Ankara: Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınları.
- Purtaş, Fırat. 2017. "Cultural Diplomacy Initiatives of Turkic Republics". *Perceptions: Journal of International Affairs*, 22(1): 91-114.
- Şahin, İbrahim. 2023. Türk Devletler Teşkilatı, Türklüğün Geleceği ve Terim Meselesi: Ata Mirası Temelinde Ayrıştıran Değil Birleştiren Teriminoloji Geçiş. *Avrasya Terim Dergisi*, 11(3): 124-134.
- Tekir, Gökhan. 2023. Türk Devletleri Teşkilatının Yeni-İşlevselcilik ve Devletlerarasıcılık Teorileri Bağlamında Değerlendirilmesi. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(2): 1084-1097.
- TRT Haber. 2022. "Türk Devletleri 'Ortak Alfabe Komisyonu' Kurdu". <https://www.trthaber.com/haber/dunya/turk-devletleri-ortak-alfabe-komisyonu-kurdu-717570.html> (Erişim Tarihi: 26.02.2024).
- Weigall, David. 1992. *From Messina to the Treaty of Rome, The Origins and Development of European Community*. Ed. Peter Stirk. UNKNO Publishig.

